

Ф. Корш виступав як непримиренний борець проти великодержавного шовінізму. Знаючи мови багатьох народів світу, найвище оцінив мову України. Звідкіль же могло з'явитись у російського академіка таке захоплене ставлення і прихильність до України, її народу й мови та ще в часи, коли царат забороняв усе українське? Та й призвище у нього не типове російське.

Відповідь може бути подвійною — або предки академіка були з козацького роду, або вони походять із Швеції, країни, яка завжди ставилася з цікавістю до України і навіть допомагала в її боротьбі з російським царем Петром I у 1709 році (маємо на увазі угоду між шведським королем Карлом XII та гетьманом України І. Мазепою).

Краще за всіх про себе сказав сам Федір Євгенович: "...Два літературних жанра, юмористический и нежный, безусловно и бесспорно соответствуют природе украинцев, однаково склонной и к юмору, и к сентиментальности, а значит — соответствуют и природе языка. В этих двух родах

охотно подвигаюсь и я и нахожу, что мои украинские стихотворения я и не мог бы выразить по-великорусски: великорусский язык в некоторых литературных отраслях менее выразителен, чем малорусский".

Виразність української мови відзначалася й іншими визначними діячами культури світу, але краще за всіх про це сказав академік Ф. Корш. "Останні свої сили він віддав Україні і помер як український письменник", — писав А. Кримський, маючи на увазі, що останній твір академік написав і видрукував українською мовою.

Ось кого слід брати за приклад багатьом сучасним українофобам і русофілам, які зневажливо ставляться як до рідної, так і до мов інших народів.

Щоб там не було в минулому, особистість академіка Федора Корша (Хведора Коржа) дуже зацікавила мене. Вона гідна того, щоб її згадати з пошаною не тільки на сторінках цього опусу, а й в кожному підручнику з українознавства.

М. Корж (м. Харків)

РАЙОННА ГАЗЕТА ЯК ДЖЕРЕЛО У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ РІДНОГО КРАЮ

На перехресті шляхів, що ведуть на Київ, Харків, Суми, Чернігів, Черкаси, обабіч залізниці, по якій ідуть потяги на північ і південь України, стоїть у зеленому приудайському вінку старовинний Пирятин. Місто чудової краси, цікавої історії, долі і слави, свідок і учасник багатьох історичних подій, у сиву давнину надійний форпост Київської Русі. Цього року красень на тихоплинному Удаю відзначає свої повні 845 років. Адже Пирятин вперше згадується в Лаврентіївському літописі під 1155 роком.

Багато є різних джерел, які розкривають славу історію, трудову біографію древнього Пирятиня. Та в цьому невели-

кому дослідженні зупинимося лише на одному з них — Пирятинській районній газеті, правдивому літописцю великих і малих, але важливих подій нашого краю, часто-густо пов'язаних з долею України. Навіть у назвах газет "Известия Пирятинского Совета рабочих, солдатских и крестьянских депутатов" (1917 р.), "Невозможен" (1922 р.), "Коллективизованное село" (1930 р.), "Зоря комуни" (1943 р.), "Вільна праця" (1944 р.), "Шляхом Ілліча" (1962 р.), "Пирятинські вісті" (1991 р.) відчувається подих, плин часу, наша історія, з якої, як з пісні, слова не викинеш. Адже так воно було. І газети, як дзеркало, зафіксували на віки тогочасний вир життя.

У редакційному приміщенні, районному архівному відділі, Пирятинському історико-краєзнавчому музеї дбайливо зберігається підшивка газет — літопис життя приудайського краю. На їхніх шпальтах спресована в скупих правдивих рядках наша історія, закарбовані на віки різні дати, події, факти. Це, образно кажучи, місцева УРЕ, а точніше УПЕ — універсальна пирятинська енциклопедія різних подій району, що часто-густо пов'язувалися із всезагальними і виходили далеко за його межі. І цим безцінним архівом користується багато допитливих, зацікавлених людей — істориків, краєзнавців, літераторів, журналістів, вчителів, студентів, учнів, доповідачів, працівників різних служб, щоб з'ясувати, дізнатися, уточнити, достеменно вивчити коли, де і як воно було насправді, подробиці тієї чи іншої події минулщини. Мовчазний всезнаючий скарб відкриває багато таємниць, деталей, фактів, дає точні відповіді на оті одвічні запитання людських пізнань: ЩО? ДЕ? КОЛИ? ЯК САМЕ? воно відбувалося. На основі і з допомогою газетних матеріалів, повідомлень пишуться різні дослідження, цікаві спогади, книги пам'яті.

Гортаючи поживклі сторінки нестаріючої преси, достовірних часописів, знайомимося з давніми і сучасними цікавими фактами, що стали вже дорогоцінним скарбом, путівником нашої історії. З допомогою газет ми занурюємося в будь-який відрізок швидкоплинного часу, глибоко знайомимося з його особливостями, життям, працею, мріями, прагненням попередніх поколінь, що залишили помітний слід на нашій землі, внесли свою частку в минувшину і майбуття.

Слід зазначити, що районка — ровесниця ХХ століття, в 10 разів молодша сиво-го Пирятин і головні її матеріали — сьогоднішнього завершального століття другого тисячоліття. Але ж з публікацій районки вдається простежити майже всю багатовікову біографію надудайського міста, його минуле. В основному це повчальні матеріали, дослідження істориків, науковців, краєзнавців місцевих, полтавських, київських. З

цих розповідей та інших опублікованих даних довідуємося, що в ХІІ ст. Пирятин був оборонним укріпленням, які будувалися на рубежах Київської Русі і оберігали її від різних набігів. Фортеця стояла на високому правому березі Удаю, з трьох боків оточена надійними природними захисними перешкодами — річкою і болотами. Чимало руйнувань зазнав Пирятин на початку ХІІІ ст. від вторгнень монголо-татарських орд. В 60-х роках ХІV ст. місто захопили литовські феодалі, а в ХVІ ст. наші землі потрапили до рук польських магнатів.

У 1592 р. за Магдебурзьким правом Пирятин одержав міське самоврядування.

Залишки різних укріплень подекуди збереглися і до наших днів у вигляді земляних валів, насипів, ровів, а також у назвах вулиць і околиць деякої частини міста: Замок, Острів, Гатка.

Козаки Пирятинської сотні брали активну участь у визвольній боротьбі проти шляхетської Польщі під проводом Богдана Хмельницького.

Герб старовинного міста: туго натягнутий лук із сріблястою стрілою на червоному полі, затверджений у 1782 р., засвідчує не загарбницьку, а оборонну мету місцевих ремісників, землеробів, торгівців.

Донині збереглася пам'ятка архітектури ХVІІІ ст. — нині діюча Різдва-Богородицька церква, споруджена, як стверджують районні інші документи, на благодійні кошти місцевого мирянина, козацького старшини Андрія Ільченка в 1781 році, і як цінна пам'ятка, оберігається законом.

У січні 1918 р. у Пирятині була встановлена радянська влада. Радянська доба належно висвітлювалась на сторінках районного часопису. Ставали у до ладу заводи, фабрики, комбінати, інші підприємства: 1931 р. — машинно-тракторна станція, 1932 р. — меблева фабрика, 1956 р. — овочесушильний завод, Пирятинська геологорозвідувальна експедиція глибокого буріння, яка своїми плідними пошуками довела, що приудайська земля багата не лише на врожайями сільгоспкультур, а й своїми захованими багатствами — газом, нафтою, іншими корисними копалинами.

Люди будували нові підприємства, навколо них — житло і там, як засвідчують газетні повідомлення, залишалися жити в нових мікрорічечках, оволодіваючи потрібними робітничими професіями.

У повсякденних газетних новинах бачимо будні післявоєнних п'ятирічок і семирічок, новобудови, нову продукцію підприємств, полів і ферм. Окрім цього дати, факти електрифікації, радіофікації, телефонізації, прокладення водогонів, асфальтних шляхів, газифікації населених пунктів.

На сторінках підшивок районного літопису можна знайти відповіді на чимало питань, які нас цікавлять. Початок 70-х років: сторінки рясніють приємними повідомленнями про підведення природного газу до Пирятина і сіл району. У 1971 р. міста на Удаю одержали перші подачі блакитного палива. Цікаво, що один із факелів цієї радісної події, як засвідчує знімок у газеті, запалив молодий робітник Микола Митропан, який нині працює головою районної ради і вибраний отаманом районної організації козацького товариства.

В документах ради, особистому архіві, пам'яті керівника району і пристрасного краєзнавця зберігається чимало цікавих матеріалів з історії, трудової біографії приудайського краю.

Деякі пам'ятні дати — віхи пирятинського приудайя, виходять за межі району, глибоко пов'язані з всеукраїнськими справами. Ось газети п'ятдесятих років пишуть про нові вулиці в приудайському селі Дейманівка. Це тут знову біля води понад Удаєм поселилися придніпряни, які залишили свої домівки у зв'язку з утворенням рукотворних придніпровських морів у період будівництва гідроелектростанцій на Дніпрі.

Всесвітньо відоме чорнобильське лихо теж залишило свій відбиток в нашому гостинному краю. Серед пирятинського степу повз прилуцького шляху виросло ще одне село — Нові Мартиновичі з переселенцями з небезпечної зони. І все це, звичайно, і вибір місця, і будівництво, і заселення, знаходить широке відображення у "Пирятинських вістях".

...За роки Великої Вітчизняної війни під час тимчасової окупації на території

району від рук німецько-фашистських загартників загинуло понад 3 тисячі військовополонених і мирного населення. Лише в сумнозвісній Пироговій леваді (за 3 км від Пирятина) в квітні-травні 1942 р. у заздалегідь підготовлених ямах окупанти знищили 2443 чоловіки. Здійснювалися розстріли неповинних людей біля пирятинської тюрми, районної лікарні, в підвалах поблизу залізничної станції Пирятин та с.Верхоярівка.

Ці страшні події відображені в акті Пирятинської міської комісії по установленню і розслідуванню фашистських злочинів від 5.05.1944 р., у спогадах очевидців, які друкувалися в місцевій пресі, в матеріалі військового кореспондента, відомого письменника Іллі Еренбурга "Земля Пирятина", надрукованого в "Правді" восени 1943 р.

У 60—70-х роках жертви фашизму з військовими почестями поховано в міському сквері Пирятина і Пироговій леваді, встановлено пам'ятники, меморіальні плити зіменами загиблих. В їх пам'ять горить вічний вогонь.

Щорічно 18 травня, в день наймасовішого розстрілу мирного населення, з усіх усюд у Пирогову леваду з'їжджаються рідні, сини, онуки, правнуки закатованих і відбувається пам'ятний мітинг-реквієм. І все це знаходить відображення на сторінках районки. Ніхто і ніщо не забуде.

На Пирятинщині народилося чи проживало багато знатних людей, що лишили помітний слід на нашій землі, прославили себе і Україну своїми славними ділами. Це і член Кирило-Мефодіївського товариства Г.В.Ан-друзький, академік, селекціонер, двічі Герой Соціалістичної Праці В.М.Ремесло, вчений галузі кібернетики І.В.Сергієнко, мистецтвознавець В.І.Григорович, народознавець Ф.К.Вовк, письменник Є.П.Гребінка, поет-пісняр Д.О.Луценко та багато інших. Майже про всіх і їхні справи можна прочитати в районному часописі в рубриці "Славні імена".

Щороку на батьківщині поета-пісняра Дмитра Луценка проводиться пісенне свято "Осіннє золото", яке набрало всеукраїнського масштабу.

Пирятин увійшов до асоціації міст України. З газет також можна довідатися, коли і чому стали заповідними чудові природні угіддя навколо Удаю — Масальське, Куквин, Каплино, Яри-Поруби та інші, які архітектурні споруди та земляні зони оберігаються законом. Тут же зазначено, коли і за які успіхи художнім самодіяльним колективам Пирятина, Березової Рудки, Великої Кручі та фольклорним ансамблям Крячківки, Сасинівки, Давидівки присвоєні почесні звання народних.

Великий вклад у відтворення, збереження пам'яток, висвітлення історії краю внесли місцеві краєзнавці М.Г.Чугуєв (с.Теплівка), Н.В.Стеценко, В.В.Котенко, П.В.Чернякін (с.Березова Рудка), І.С.Носенко (с.Вишневе), В.І.Битюк, В.Г.Дудченко (с.Дейманівка), А.А.Святогор, І.В.Кацалап, Г.І.Герасимов, О.Л.Рибець (м.Пирятин) та працівники редакції районної газети, місцевого історико-краєзнавчого музею.

Незважаючи на досягнення місцевих краєзнавців, все ж таки залишаються певні прогалини у висвітленні історії українського козацтва, чумацького промислу на Пирятинщині, питань генеалогії, адже, згадуючи

своїх предків, ми вже, як кажуть, спотикаємося на третьому-четвертому коліні. Недостатньо турбуємося про повернення незаконно забутих славних імен наших земляків. Чимало й інших важливих питань історії регіонів, міст, сіл, хуторів залишаються в тіні.

Тож, завершуючи свою розповідь, хочеться звернутися до керівників районів всіляко сприяти розвитку місцевої преси, разом із працівниками редакцій, архівів, музеїв дбати про те, щоб там зберігалися підшивки газет.

До молодих шанувальників рідного краю хочеться звернутися з такою вельми простою і потрібною порадою-настановою: не лінуйтеся, ведіть свої щоденники-записи. Адже для того, щоб занотувати якусь подію, факт, ви витратите кілька хвилин. А якщо цього вчасно не зробите, то на пошуки вами пропущеного матеріалу (при потребі) ви тратите чимало дорогоцінного часу, який завжди всім нам слід вміти оберегати. І ще одна порада: збирайте матеріали і видавайте в районах коротенькі енциклопедичні довідники "Наші славні земляки". За це вам будуть вдячні люди.

*Григорій Бажан, краєзнавець,
(м. Пирятин Полтавської області)*

РОБІТНИЧІ ПРОФСПІЛКИ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ 40-Х РР. ХХ СТ.

Звільнення території України від фашистських загарбників, реєвакація та відновлення роботи промисловості, залізничного транспорту, підприємств зв'язку, електростанцій, активізували роботу профспілок. Починаючи з другої половини 1943 р. ВЦРПС розпочав роботу по формуванню бригад по відбудові галузевих профспілок. В листопаді була сформована спеціальна група по Києву і області з повноваженням міжсоюзного органу. В березні 1944 р. її було переформовано у спеціальну брига-

ду ВЦРПС по УРСР¹. Процес відбудови профспілок був завершений в кінці 1946 р., коли відсоток охоплення профчленством в Україні досяг 80,7%², хоч профспілкова робота в республіці була розгорнута задовго до цього.

Головна увага профспілкових комітетів була спрямована на виробничо-масову та економічну роботу і зосереджувалась на мобілізації всіх сил трудящих на відбудову народного господарства. Така діяльність взагалі не була властива проф-